

Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці

БЮЛЕТЕНЬ

Число 43 (59) 2017

До 100-річчя
ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ
1917-2017

До 100-річчя Визвольних Змагань

Михайло Грушевський вітає 3-й Український Козацький полк імені М. Грушевського перед відправленням на фронт. Київ, 1 липня 1917 р.

Михайло Грушевський на військовому параді у Києві взимку 1917 р.

Полуботківці під час демонстрації. Київ, 16 березня 1917 р.

Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці

БЮЛЕТЕНЬ

Число 43 (59) 2017

Члени редакційної колегії

Григорій Грабович (*голова*),
Галина Гринь, Остап Кінь, Василь Лопух,
Василь Махно, Анна Процик,
Віталій Чернецький.

Усі права застережено. Відповідальність за достовірність поданої інформації, цитат, транслітерації власних і загальних назв несуть автори дописів. У передруках посилання на "Бюлетень" обов'язкове.

© Shevchenko Scientific Society, Inc.

До 100-річчя Визвольних Змагань

На першій сторінці обкладинки:

Київ. Софійський майдан. 9 листопада 1917 року. У центрі - Симон Петлюра і Михайло Грушевський.

На четвертій сторінці обкладинки:

Четвертий Універсал Української Центральної Ради. 22 січня (н.с.) 1918.

З М І С Т

<i>Анна Процик. Державницька концепція Михайла Грушевського під час Визвольних Змагань, 1917-1921</i>	2
<i>Тетяна Гошко. На шляху до Америки (листи Миколи Чубатого до Лева Окіншевича 1946-1948 рр.)</i>	6
<i>Marian J. Rubchak. A Review of Bohdan Boychuk's At the Sacred Lake and Love beyond the Dawn</i>	17
<i>Григорій Грабович. Записки НТШ-А — нова серія</i>	19
Річні Збори членів НТШ-А	21
Михайло Грушевський — колекція фотографій з родинного альбому	22
Михайло Грушевський під час перебування у Львові	23
Зустріч-конференція в Урбіно (Італія)	24
Доповіді, виголошені від лютого до червня 2017 р. ...	25
Новини архіву	30
Стипендіяти НТШ-А 2017	33
Нові публікації, доповіді та інша професійна діяльність членів	34
Нові члени	36
Наші втрати	37
Нові видання, спонсоровані НТШ-А	38
Нові видання членів НТШ-А	38
Програма грантів НТШ-А на 2017-2018	39
Can we count on YOU?	40

Shevchenko Scientific Society
63 Fourth Avenue
New York, NY 10003-5200

Phone: (212) 254-5130 Fax: (212) 254-5239
e-mails: info@shevchenko.org admin@shevchenko.org
 archives@shevchenko.org
 www.shevchenko.org

Анна Процик

ДЕРЖАВНИЦЬКА КОНЦЕПЦІЯ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО ПІД ЧАС ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917-1921)

Докладне опрацювання державницьких концепцій Грушевського помічених у його наукових працях, публіцистичних роздумах і державних документах, вимагатиме кілька солідних томів. Тому головна увага цієї розвідки буде сконцентрована на одному із вузьких, але надзвичайно важких аспектів його політичної думки: на його розумінні ідеї державности України в контексті федерації в перший рік визвольних змагань. Всебічна аналіза цього питання в часі будівництва підвалин державности України сприятиме виясненню деяких причин, які спонукали Грушевського, як Голову Центральної Ради, обстоювати якраз цей варіант державної розбудови в бурхливій добі революційного катаклізму і світової війни.

Контури майбутнього державного устрою України у візії Грушевського зарисовуються вже в одному із його

Михайло Грушевський. Київ, 1917 р.

перших роздумів над цим питанням у статті «Велика хвиля»¹, яку він написав вкоротці після повернення в Київ із заслання. Головним мотивом для написання цієї статті було бажання історика сконцентрувати увагу української політичної спільноти на наявності нових відносин, які заіснували між Україною і Росією. З хвилини падіння династії Романових в березні 1917 року, ця історична подія, підкреслює Грушевський, категорично і безповоротно урвала зв'язок який формально існував між російським царським правлінням і Україною від другої половини XVII століття. З падінням Романових, стверджує Грушевський-історик, зв'язки України з Росією формально були роз'єднані, і в наслідок цієї події українське питання в імперії формально перестало існувати. Через це, підкреслює Грушевський-політик: «Нічого більш помилкового не може бути тепер, як витягувати старі українські петиції й подавати їх наново правительству як наші домагання в данім моменті

[...] Те, чого ми добивалися п'ять, чотири, три, навіть рік тому [...] ніяк не може вважатися задоволенням українських потреб, розв'язанням українського питання для даного моменту. Се треба з усею рішучістю сказати [...] Потреби і домагання України розгортуються в усій широті. Найбільше нещастя всій хвилі і для правительства, і для провідників громадянства — се не поспіти за скорим розгортанням домагань моменту»².

Ця неоднозначна заява щодо нового правового статусу України звучала переконливо для Грушевського-історика. Однак Грушевський-політик знав, що реальне положення України було набагато складнішим. Для того, щоб надто не лякати російських лібералів і соціалістів в Тимчасовім уряді та щоб не бентежити надзвичайно численну і впливову українську соціалістичну інтелігенцію, як рівнож і впливових лідерів національних меншин в Україні, вихованих в дусі інтернаціоналізму і оптимістично переконаних, що федерація є вищою формою міжнародної взаємодії як існування незалежних держав, Грушевський, якщо з одної сторони настоював на суверенітеті українського народу, то з другої сторони, уважав тактично потрібним у своїх формальних державницьких діях і публіцистичних статтях визнавати ідею федерації.

Щоб збагнути пануючий політичний клімат у середовищі української інтелігенції, особливо на відтинку її численного лівого крила в передреволюційний час, політичний клімат, який Грушевський як історик міг оцінити надзвичайно добре, можна довідатись із спостережень тонкого і у цім випадку — як близького до соціалізму — і тому без сумніву об'єктивно наставленого спостерігача — а саме, Івана Франка. Наприкінці дев'ятого століття у циклі статей *Молода Україна*, Франко пише: «В цей час... в значній частині української суспільности запанував був настрій байдужний, а навіть ворожий для розвою української національності. Під впливом непереверених соціалістичних теорій одна часть найгорячішої і найздібнійшої молодіжі доходила до повної негачії всякої народности, до погляду, що в Елізіюмі будучого, недалекого (як тоді вірили) соціалістичного раю потонуть усякі національні партікулярізми і що загалом розв'язане економічних питань безмірно важніше від усіх інших. 'що ви пишете та друкуєте? — згідно говорив мені один із приїзжих Українців. — Усе, що треба було написати, написали вже Маркс і Чернишевський. Тепер треба тільки виконати те!' В кругах тої української молодіжи — тай не лише молодіжи — панувало переконане, що розвій іде до зливання народностей до купи — і що плекане якоїсь національної окремішности, то регрес»³. Така ситуація існувала помімо того — у дальших роздумах писав Франко — що вже і батько українського соціалізму, Драгоманов, часто перестерігав «горячих соціалістів не надто доймай віру соціал-демократичним конструкціям будучини...»⁴.

У світлі вищезгаданої атмосфери можна розуміти, як важко приходилось Грушевському прихилити до

ідеї державности, можливості для творення якої нараз блискавично вибухнули весною 1917 року, молодих ентузіастів будування соціалізму-інтернаціоналізму, які представляли — так як зазначував Франко і це добре розумів Грушевський — найздібнішу і найбільш працездатну частину української інтелігенції. Більшість статей, у яких обговорюється питання державности і федерації, була написана якраз із цим завданням перевиховати оптимістично настроєних мрійників майбутнього “соціалістичного раю” на зрілих державників-самостійників.

Дидактичний характер публіцистики Грушевського зазначується майже в кожній із його статей цього

і яку вона хоче, а не обертатись до неї спиною, ставитися до неї байдуже. Навпаки, вона повинна вважати діло держави своїм ділом і віддати її будуванню, керуванню всю душу і силу”⁵. Це вказує ясно що від самих початків державницького будівництва Грушевський висував на перший план державність.

Щоб охоронити і зберегти цю державу, якій, як підкреслював Грушевський, було потрібно віддати “всю душу і силу”, була конечна армія збудована на українських державницьких принципах, армія, на яку “не шкода буде великих засобів, великих вкладів, значної частини бюджету тому, що вона буде” - знову приходиться пояснювати, повчати Грушевському - “не чимсь чужерідним, чужим і ворожим демократії й культурі, а її засобом”⁶.

Для розбудови держави, Грушевський розумів, що в першу чергу потрібно було скріпити українську націю, щоб вона була в силі обороняти ті здобутки державних підвалин, які вдалось закріпити у стадії революції. У статті під заголовком “Нація” Грушевський, натякаючи на труднощі, які постійно стояли і стоятимуть у змагу України за державність, із оптимізмом заявляє, що “Україна не може йти далі старими стежками, ні такими якими волік її силоміць насильницький московський уряд, ні протоптаними слідами буржуазних держав Заходу. Перше урвалось, дякувати Богові, — але ми мусимо ще сильно скріпитись, щоб захистити себе від його повороту, для якого працюватимуть і силкуватимуться ще довго різні елементи й сили ворожі нашій державній окремішності й виступаючи чи то під явними

*Центральна Рада. Перший Генеральний Секретаріат. 1917 р.
Сидять: Іван Стешенко, Федір Барановський, Володимир Винниченко,
Сергій Єфремов, Симон Петлюра.
Стоять: Павло Христюк, Микола Стасюк, Борис Мартос.*

періоду. Для прикладу, у циклі “Підстави Великої України” Грушевський розпочинає дискусію про державність впевненою заявою: “Ми всі, все свідоме громадянство повинні... стати елементом державним”, але вкортці вважає потрібним по-батьківськи пояснювати: “Це може звучати неприємно, бо державність ми призвичаїлись нерозривно зв’язувати з одного боку з бюрократизмом, з другого — з імперіалізмом. Тому соціалістичні партії звичайно опозиційно ставляться до держави й державного управління, а у нас, під впливом російського життя й культури, глибоко перейнятих елементами протидержавними, анархістичними, завжди вважалося добрим тоном не мати нічого спільного з державою, зводити до мінімуму її роллю в громадському житті, обходитись у всім без неї, а, навпаки, будувати все рахуючись з нею, як силою ворожою, руйною, а не конструктивною”. В новій добі, продовжує пояснювати Грушевський, держава буде представляти що інше, бо вона буде збудована українською демократією: “Українська демократія повинна прикласти всі старання до того щоб мати таку державу, яку їй треба

гаслами знищення нашого національного життя, чи то під більш невинними окликами єдності російської революції, або всеросійської демократичної федерації”⁷. Коли вкінці літа 1917 року ці передбачені перешкоди на шляху до усамостійнення України стали наочно дійсними внаслідок рішення Тимчасового Уряду обмежити виміри автономії України, Голова Центральної Ради уважав вже за потрібне втихомирювати перевиховане ним і біжучими подіями соціалістичне крило політиків Центральної Ради. У недвозначно затитульованій статті, “Україна діжде свого” він намагається пояснити мотиви, якими керувався Генеральний Секретаріат, приймаючи продиктовану імперіалістичними стремліннями російських політиків “Інструкції”. Головною ціллю цього так би мовити “кроку взад” було використати ті реальні можливості, які давала для утворення нового ладу на Україні навіть ця накинена згори обрубана автономія, зазначаючи оптимістично при тім що “... життя народне не може йти назад, тільки наперед. Воно повинно використати і ту ‘куцу’ автономію, признану Центральним Урядом, зробити з неї твердо основу для

Мітинг у Києві. Літо 1917 р.

дальшого свого кроку наперед до нової автономії України. А разом розвинути ті живі сили, ту творчу енергію, яка виповнить прогалини й мертві місця, зоставлені сею куцою автономією в українському житті”⁸. Іншими словами, треба тимчасово примиритись із вимогами обставин, але із твердою постановою продовжувати будувати підвалини для Української державности і окремішности: скріпити українську націю із її селом і містом; збудувати українську державність із чітко визначеними кордонами і митною системою, із державним гербом і монетною українською одиницею, із сильною армією і незалежною закордонною політикою на Захід⁹.

Але в процесі виготовлення шляху до усамостійнення України, і тим самим, її поступового відмежовування від Росії, Грушевський час від часу уважає за відповідне пригадувати, із вище наведених причин, що при будові держави завжди треба пам’ятати “...як [про] кінцеву мету, федерацію світову...”¹⁰. Бачить він її як новий державний устрій, базований на принципі рівности, який згодом повинен стати частиною паневропейської чи світової федерації вільних націй. Мав він тут на увазі щось в душі федерації вільних народів Молодшої Європи, пропаговану у дев’ятнадцятому столітті італійським ідеологом Джузеппе Мадзіні [Giuseppe Mazzini]¹¹, чи Європейського Союзу наших днів. Шлях до цієї світової федерації навіть у ці бурхливі дні для Грушевського не був чимсь абстрактним, чимсь недосяжним. Він готовий був розпочати конкретні старання для її реалізації, але, так як годиться гнучкому політикові, в залежності від політичної кон’юнктури даного моменту.

І так у Києві Грушевський може в даний момент із притиском заявляти, що федеративний устрій не повинен творитись “на тій підставі, що ми колись разом були піймані при різних okazіях і замкнені до одної в’язничної клітки”¹². Іншими словами це не повинна бути федерація із Росією як об’єднуючим центром. Але в цей сам час він може настирливо робити тиск на Тимчасовий Уряд прийняти принцип федерації, як майбутнього державного устрою й робити конкретні кроки для скликання з’їзду народів бувшої імперії з метою обговорення засад цієї майбутньої федерації. З’їзд із таким наміром, під назвою З’їзд Народів, відбувся в Києві у вересні (8-15) 1917 року. На з’їзд приїхало понад дев’ятьдесят делегатів, які представляли тринадцять народностей імперії¹³. Слід відмітити, що одна

із найменших делегацій була російська, всього три делегати, і тільки один із них, К. Сухових, як зазначено в протоколах, був за походженням росіянином¹⁴.

Відсутність на з’їзді відомих російських політиків¹⁵ пояснюється, в першу чергу, негативним ставленням до принципу федерації всіх провідних російських партій, із лівим крилом включно. З’їзд народів розглядався політиками Петрограду як хитрий маневр Грушевського, спрямований на скріплення української позиції у стосунках із центром. Для російських політиків було очевидним, що цей конгрес, з одного боку, міг примирити національні меншості України, а з другого боку, дорогою прямих контактів з політичними діячами неросійських народів, міг суттєво скріпити позицію Української Центральної Ради у боротьбі з російським центром.

Як було вказано вище, контури цієї боротьби загострювались вже у місяці серпні у зв’язку з рішенням Тимчасового Уряду різко обтяти розміри автономії України. Координація праці представників неросійських народів могла бути надзвичайно корисною у цій боротьбі, особливо на форумі майбутніх Установчих Зборів, які мали рішати, за твердженням Тимчасового Уряду, структуру майбутньої держави.

Із цієї самої перспективи — з перспективи інтересів української державности у боротьбі із російським централізмом — треба розглядати заклик Грушевського, який появився у *Народній волі* вкортці після большевицького перевороту у Петрограді, заклик на перший погляд під дещо насторожуючим, але по суті спритно продуманим заголовком “Рятуймо Російську Федерацію”¹⁶. Як у половині березня, в час першої російської революції 1917 р., коли Грушевський добре збагнув історичний момент, що його негайно потрібно було використати для державницьких інтересів України, так і в листопаді того самого року він відчув небезпеку, яка загрожувала Україні у наступаючій боротьбі із новим, в тім випадку хоч і нелегітимним, але потенційно небезпечним большевицьким центром. Скоординована боротьба народів, із російськими небольшевицькими силами включно, під гаслом “рятування російської федерації” проти цього нового противника,

Михайло Грушевський під час проголошення Першого Універсалу Центральної Ради на Софійському майдані у Києві 11 червня, Київ, 1917 р.

За рідкісним виданням зі збірки музею: “Художній альбом України” — Полтава: Вид. С. Г. Вольченка, 1917 р.

68, [21] с.: іл. МІК КВ-61110 Кн-8076.

який із своєю войовничою ідеологією міг стати більш небезпечним, ніж повалений Тимчасовий Уряд, могла стати запорукою забезпечення шляху для дальшого ходу у розбудові держави.

Із цієї самої позиції інтересів України треба розглядати проголошення Української Народної Республіки у рамках майбутньої федеративної Республіки Російської у Третьюму Універсалі. Крім вище наведених причин, які вказували на доцільність дальшого формального наголошення принципу федерації, слід відмітити можливості, які відкривались для України із падінням Тимчасового Уряду на міжнародній арені, а саме: можливості нав'язання офіційних дипломатичних контактів із представниками Антанті, котрі формально залишались союзниками Росії і котрим понад усе залежало на відновленні східного фронту з участю невольницької Росії включно. На їхню підтримку у боротьбі із Большевиками можна було розраховувати тільки тоді, коли Український Уряд формально продовжував визнавати принцип федерації¹⁷.

У світлі вищевказаного вирішує питання: чи для Грушевського федерація була виключно засобом, який він вмів використовувати у боротьбі за незалежність України? Відповідь: і так, і ні. Якщо мова йде про федерацію з Росією як головним об'єднуючим центром, то його старання у цьому напрямку можна розглядати як спритний політичний маневр, як вміву боротьбу вигоненого майстра політичної гри. Таким то і бачили Грушевського російські політики в Петрограді. Для прикладу, можна навести спостереження барона Бориса Нольде, одного із провідних діячів ліберального крила впливової і політично найбільш софістикованої Партії Конституційних Демократів, популярно відомих як Кадетів. Для цього відомого науковця-юриста Грушевський представляв “старого європейського борця, вихованого в школі тонких політичних формул і складної політичної боротьби”, що в часі революції височів над молодими політичними дилетантами, які стали при владі як у Києві, так і в Петрограді¹⁸. Подібно високу оцінку Грушевського як політика поділяв і відомий російський історик, провідник вище згаданої партії, Павел Мілюков¹⁹.

З другого боку, якщо мати на увазі федерацію у ширшому розумінні цього поняття, в розумінні майбутньої пан-європейської чи світової федерації, то Грушевський рішуче підтримував цю ідею, ідучи слідами батька модерного націоналізму, вище згаданого основоположника Молодої Європи, Джузеппе Мадзіні, як рівнож і слідами Кирило-Методіївського Братства, на ідеологію якого він залюбки покликається у публіцистиці та промовах цієї доби. Кінцеву ідею Грушевського — “федерацію світову” — у наші дні можна порівняти до вже існуючого сьогодні Європейського Союзу, який не був створений на руїнах імперії однієї із бувших пануючих націй, а на принципі порозуміння рівних незалежних держав. У можливість створення такої майбутньої федерації Грушевський глибоко вірив, і цей принцип він був готовий послідовно підтримувати.

¹ “Нова Рада”, 25 березня 1917 р. Всі дати подано за новим

стилем.

² Ibid. Як різко відрізнявся Грушевський історик-політик від його сучасників, можна навести як приклад українську громаду в Петрограді — тодішню так би мовити діаспору в столиці імперії — представники якої у перших тижнях революції посилали новоствореному Російському Тимчасовому Урядові петиції, які зосереджувались головню на культурних правах українського народу. О. Лотоцький / *Сторінки минулого*, т. III, Варшава, Український Науковий Інститут, 1934, ст. 243; Дмитро Дорошенко, *Історія України, 1917-1923 pp.* New York: Bulava Publishing Corporation, 1954, т. I, ст. 49.

³ Іван Франко, Писання Івана Франка, IV. *Молода Україна*. Частина перша. Львів: Накладом Українсько-Руської видавничої спілки, 1910, ст. 2-3.

⁴ Ibid., ст. 22.

⁵ Михайло Грушевський, *На порозі нової України*, New York: Computoprint Corporation, 1992, ст. 48.

⁶ Ibid., ст. 52.

⁷ «Нація» Ibid., ст. 53.

⁸ “Україна дійде свого”, *Народна воля*, 24. 8. 1917.

⁹ Ці далекоюсяжні ідеї для розбудови підвалин держави розвинені у публіцистичних статтях Грушевського цього періоду. Див.: *На порозі нової України*, passim.

¹⁰ “Нові перспективи”, *На порозі нової України*, ст. 21.

¹¹ Про ідеологію Молодої Європи можна довідатись із двох статей: Анна Процик, “Молода Європа і Кирило-Методіївське братство”, *Український Історик*, Грудень 2003, ст. 276-285; Anna Procyk, “Polish Emigres as Emissaries of the Risorgimento in Eastern Europe”, *Harvard Ukrainian Studies*, Vol. XXV, Number 1/2, Spring 2001, pp. 7-29.

¹² “Нові перспективи”, *На порозі нової України*, ст. 26.

¹³ На 3'їзді Народів було зареєстровано 64 офіційних делегатів: від білорусів 2, естонців 4, євреїв 11, латишів 10, литвинів 9, молдаван 6, татар 10, турків 5. Активну участь у дискусіях з'їзду брали і делегати неофіційні, яких було приблизно 30. *Українська Центральна Рада: Документи і матеріали у двох томах*, Том I, Київ: Наукова Думка, 1996, ст. 288-312; 554-555.

¹⁴ Ibid. Тільки К. Сухових за національністю був росіянином. Інші два були: І. Шкловський — єврей, а Г. Тесленко-Приходько — українець. Всі були приналежні до Російської Партії Соціалістів Революціонерів, і останні два на тій підставі представляли росіян.

¹⁵ Участь представника Тимчасового Уряду М.А. Славинського у з'їзді вважалась звичайною формальністю.

¹⁶ *Народна воля* 23 (10). 11. 1917 р. Про політику дипломатичних представників Антанті див.: Арнольд Д. Марголін, *Україна і політика Антанті*. Берлін: З.І. Гржебін, 1923.

¹⁷ Anna Procyk, *Russian Nationalism and Ukraine: The Nationality Policy of the Volunteer Army during the Civil War*, Edmonton-Toronto: Canada Institute of Ukrainian Studies Press, 1995, passim, особливо ст. 83-118.

¹⁸ Орган Кадетської Партії: *Речь*, 20 липня 1917.

¹⁹ Paul N. Miliukov, *The Russian Revolution*. Vol. I. The Revolution Divided: Spring 1917. Gulf Breeze, FL: Academic International Press, 1978, ст. 125.

На сторінках 4, 23-24 підбірка фотографій Михайла Грушевського з колекції Історико-меморіального музею Михайла Грушевського (ИММГ), Київ. (<http://vuam.org.ua/uk>). * атрибування музейних документів ИММГ.

До 100-річчя Визвольних Змагань

УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.

Народо Українській і всі народи України!
Така і трудна година випала на долю республіки Російської. На війні в словнях іде межубою і крива боротьба. Центрального Присякцтва нема, і не державні широтні боляки, боляки і руйна. Наш край так сказо в небезпечі. Без влади, душі, сили, народної. Українці ось вже живуть в безодні тюрми, війні, занепаді.

Народо українській, ти, разом з братніми народами України, постави нас борити права, здобути боротьбою, творити далі і будувати все життя на нашій землі. І ми, Українська Центральна Рада, урочно волямо на їм творити далі в нашій країні, по їм ратуванням всієї Росії, оновітцями.

Віднині Україна стає Українською Народною Республікою.
Не відізнаючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її, ми твердо ставимо на нашій землі, щоб силами нашими допомогти всієї Росії, щоб вся республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів.

До Успенських Зборів України вся власть творити далі на землях наших, давни законні і правами належать нам. Українській Центральній Раді, і нашою правительством — Генеральному Секретариатові України.

Маючи силу і владу на рідній землі, ми, зовсім своєю і вільною ставимо на території всієї і революційної держави нашої землі, але всієї Росії.

Право оновітцями:
До території народної Української республіки належать землі, заселені українцями: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Істобенщина, Хмельщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія (без Криму). Остаточні межі визначити границі Української народної республіки, що до втрачених частин Куршани, Холмщини, Березинщини і сусідніх губерній і областей, до більшої частини української, має бути встановлено по згоді організованої воли народів.

Всідже громади цих земель оновітцями:
Віднині на території Української народної республіки існуюче право власності на землі поміщицькі та інші землі нетрудових козівств, селянсько-господарського значіння, а також на удільні, монастирські, єпископські та церковні землі, набувають. Присякцями, що землі ті с власністю всього трудового народу і мають перейти до нього без виключення. Українська Центральна Рада долучає генеральному секретариатові Союзних Справ загально народні закони про те, як порозділити земельні козівства, обрані народом, тими ж землями до Українських Установчих Зборів.

Права робітництва в Українській Народній Республіці має бути встановлено упорядковано. А зараз оновітцями:

На території Народної Республіки України з цього дня установлюється по всіх підприємствах і всіх галузях праці:

Таких і тривати час, ніж перебуває між Росією, а з нею і наша Україна, вимагає доброго урядовання, виробництва, рівномірного розподілення продуктів сільськогосподарської організації праці. І через те призначаємо Генеральному Секретариатові праці від цього дня урочно і представити нам від робітників встановити державну контроль над продукцією на Україні, захищаючи інтереси як України, так і всієї Росії.

Четвертий рік на фронтах летять кров і гинуть мільйони сили всіх народів світу. Велико і швидко Української Республіки ми, Українська Центральна Рада, ставимо твердо на тому, щоб мир було встановлено

нашавачо. Для того ми оживимо рішучих заходів, щоб через Центральне Присякцтво примусити і спільно і боротьбі негайно розпочати мирні переговори.

Там само будемо збати, щоб на мирному договорі права народу українського в Росії і що за Росією не було в замиренню порушено. Але до миру кожен громадянин Республіки України, разом з громадянами всіх народів Російської Республіки, повинен стати твердо на своїх поглядах як на фронті, так і в табу.

Останніми часами люди здобули революційні бажанням відомою народом на смерть. Оновітцями:

Одним на землі республіки Української смертна кара набувається. Всім ув'язненим і затриманим на політичні акти, зроблені до цього дня, як уже засудженим, так і незаасудженим, а також і тим, хто ще до відповідальності не потягнувся, дається воля амністії. Про се негайно буде виданий закон.

Суд на Україні повинен бути справедливий, відомий і дотримуватися народу.

З тим метою призначаємо Генеральному Секретариатові судових справ зробити всі заходи до упорядкування судівництва і привести до законів і правилим новотами народ.

Генеральному Секретариатові Інтерніції, справ призначаємо:

Важки всіх заходів до захарування і випередження праці міжнародного саможорудування, що даватимуть органи місцевої адміністративної влади на місцях, і до встановлення налітцішого з'єднання і співробітництва його з органами революційної держави, що має бути найкращим способом відродження демократичного життя.

Там само в Українській народній республіці має бути забезпечено всі свободи, здобути всеробітцями: свободу слова, друку, віри, зборів, ініціативи, страйків, недоторканності особи і жилища, права і можливість уживати місцевих законів і законів у всіх установках.

Український народ, сам довіри роки борючись за свою національну волю і ніколи не здохнувши, буде твердо охороняти волю національного розвитку всіх народностей, на Україні сущих, тому оновітцями: призначаємо національному, етнічному, національному та всім на Україні призначено національно-персональну автономію для забезпечення їм права і свободи самоорудування і справ як національного життя, та державно нашою Генеральному Секретариатові Національних Справ покласти нам в найбільшому часі законнірвати про національно-персональну автономію.

Справа продовження в борні державної сили в цей тяжкий і відповідальний час Українська народна республіка повинна набувати всі свої сили і ратувати за себе, так і фронт, і ті частини Російської Республіки, які потребують нашої допомоги.

Громадяниці і члени Народної Республіки в федеративній Росії ми, Українська Центральна Рада, краще всіх до рішучої боротьби з усіма боязками і руйнівними, та до дружнього зв'язного будівництва всіх державних форм, які дають можливість і українській і російській Росії державні сили і нову будівництво. Народівські такі форми має бути переважно на Українських і Воєнісських Установчих Зборах.

Дням виборів до Українських Установчих Зборів призначаємо 27 грудня (декабря) 1917 року, а дням скликання їх — 9 січня (января) 1918 року.

Про порядок скликання Українських Установчих Зборів встановлює воля цього закону.

Наказом Олександрійського № 60 „Пресвітера“.

Третій Універсал Української Центральної Ради.

Проголошення Акту Злуки українських земель на Софійській площі в Києві. 22 січня 1919 р.

ДЛЯ ПЕЧАТІ
НА ПЕЧАТКУВАЛЬНОМУ ЗАВОДУ
1918. № 1718

ЧЕТВЕРТИЙ УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.

Народі України

Тяжко було, було, союзом стала на землі Українській Велика Народна Республіка. Справдилися слова давні: Нова Батьківщина, борща за справедливості і права людські. Але в тяжку годину відпочиває весь Україно. Четверо років цятю війни нещасливою назі Краї і величність, фабрики завмирали, заводські машини і залізничні вагони не працювали, гроші і сіль відсутні, хліба замало, настає голод. Па-арою розпочалась війна громадянська і зміцнилася боротьба на фронті військовому, економічному і політичному, а боротьба на фронті військовому, економічному і політичному. Через всі ці нещастя відбулися вибори в Українській Установі Зборів і української народної республіки Української Центральної Ради, означеної на виборчій доповіді не могли відбуватися, щоб прийняти в нашій державі цілий національний уряд над Україною, урядові над і Народній Республіці нашої і організувати нове Правительство. А тепер, Петроградське Правительство, Народна Камісія, щоб поновити під своїм владою Великої Української Республіки, означеної над Україною і на виборчій доповіді своїм міждунами—красноградським, большевистським, —мі глибоко хліб нашої селі і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

Ми Українська Центральна Рада, зробила все, щоб не допустити цієї безчесної війни до нас українського народу, але Петроградське Правительство не слухало нас на зустрічі і веде нашу державу боротьбу з нашою Народною Республікою, крім того, те саме Петроградське Правительство Народна Камісія починає закладати нові і нові на нашу війну, називаючи її воєнною і заміщаючи її війною, щоб змусити нас, весь український трудовий народ сплатити і навіть свої життя.

Ми, Українська Центральна Рада, обрала вповноваженою робітників і селянців України, не те щоби їх не змусили платити війни, а щоб захищати не будемо, бо Українській Народі вже виступив і вже змусили платити і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

Ми, Українська Центральна Рада, обрала вповноваженою робітників і селянців України, не те щоби їх не змусили платити війни, а щоб захищати не будемо, бо Українській Народі вже виступив і вже змусили платити і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

Ми, Українська Центральна Рада, обрала вповноваженою робітників і селянців України, не те щоби їх не змусили платити війни, а щоб захищати не будемо, бо Українській Народі вже виступив і вже змусили платити і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

Ми, Українська Центральна Рада, обрала вповноваженою робітників і селянців України, не те щоби їх не змусили платити війни, а щоб захищати не будемо, бо Українській Народі вже виступив і вже змусили платити і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

Ми, Українська Центральна Рада, обрала вповноваженою робітників і селянців України, не те щоби їх не змусили платити війни, а щоб захищати не будемо, бо Українській Народі вже виступив і вже змусили платити і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

В справі зменшення війни, обрана на останній сесії нашої, уже зробила діями про передачу землі трудовому народові без плати, прийнявши на місцеву самоуправу відповідні спільні закони з метою покращення на виборчій доповіді. Закон сей буде ухвалено за кілька днів в нашій Центральній Раді.

Рада Народних Міністрів вже всі ділами, щоб зменшити війну, а ділами трудовими ще до початку війни робить через відповідні комітети відповідно.

Після цього і всі ділами підлягає на добро Українського трудового народу, передавати в управління Української Народної Республіки.

Війна тяжко відбрала на себе всі трудові робочі сили нашої держави. Владасть заводів, фабрик, майстерень, виробила тільки те що було потрібно для війни, а наші землі замість без товарів. Тепер війна зміняє. Отже присутній Раді Народних Міністрів негайно приступити до управління всіх заводів і фабрик на нашій землі, на вироблення продуктів, потрібних населенню трудовому народу.

Та сама війна, започинає цятю тяжку безробітним і жителям і жителями. В Самостійній Народній Республіці України не тільки трудові і всі трудові сили, а і жителями Республікою між складати промисловість держави, ми розпочали творити роботу в усіх галузях, де всі безробітні могли б мати працю і приєднати свої сили —квітне всі сили до забезпечення економічного та культурного життя.

За старого часу торгівлі та інші посередники, екзальтивні і всіма привілейовані класи вивели нашу державу. Однією Української Народної Республіки без і цих усіх найбільшій галузі торгівлі і всіма ділами і всім тепереть на користь народу. За торгівлю, ми будемо перебудувати і на економіку і вивести нашу державу, буде відбудована наша держава, щоб не було такої держави, яку торгівля найбільшій класи через спекулянта, Правительство Республіки на жителями своїх привілейованих і привілейованих на задоволення своїх інтересів, а також про економічного життя, культуру і людські продукти і товари, а щоб найбільше бралися привілейовані і робочий класи, на користь інтернаціоналізму.

Так само присутньому встановити державно-національну комісію над всіма банками, які екзальтивні, всіма інтернаціоналістами часом депозитами використовувати класи трудові. Однією Української Народної Республіки без і цих усіх найбільшій галузі торгівлі і всіма ділами і всім тепереть на користь народу. За торгівлю, ми будемо перебудувати і на економіку і вивести нашу державу, буде відбудована наша держава, щоб не було такої держави, яку торгівля найбільшій класи через спекулянта, Правительство Республіки на жителями своїх привілейованих і привілейованих на задоволення своїх інтересів, а також про економічного життя, культуру і людські продукти і товари, а щоб найбільше бралися привілейовані і робочий класи, на користь інтернаціоналізму.

Ми, Українська Центральна Рада, обрала вповноваженою робітників і селянців України, не те щоби їх не змусили платити війни, а щоб захищати не будемо, бо Українській Народі вже виступив і вже змусили платити і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

Ми, Українська Центральна Рада, обрала вповноваженою робітників і селянців України, не те щоби їх не змусили платити війни, а щоб захищати не будемо, бо Українській Народі вже виступив і вже змусили платити і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

Ми, Українська Центральна Рада, обрала вповноваженою робітників і селянців України, не те щоби їх не змусили платити війни, а щоб захищати не будемо, бо Українській Народі вже виступив і вже змусили платити і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

Ми, Українська Центральна Рада, обрала вповноваженою робітників і селянців України, не те щоби їх не змусили платити війни, а щоб захищати не будемо, бо Українській Народі вже виступив і вже змусили платити і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

Ми, Українська Центральна Рада, обрала вповноваженою робітників і селянців України, не те щоби їх не змусили платити війни, а щоб захищати не будемо, бо Українській Народі вже виступив і вже змусили платити і без всякої плати вивести його в Росію, не жалючої навіть зерна, неотделеного на нашу обробку і наші землі і сіль селян безладно, знецінивши, безчесно.

Українська Центральна Рада.

У Київі 9-го січня року 1918.

Четвертим Універсалом Українська Центральна Рада проголосила Незалежність України. 22 січня (н.с.) 1918 року.